

Lietuvaitė grakščia šypsena

Jurgita ŽEMAITYTĖ

Stasė Baltus (1926 liepos 14 - 2015 rugpjūčio 10) - Belgijos lietuvių bendruomenės pirmininkė 1956-2001

„Viskas ateina, sustoja prieš mus, kaip džiaugsmas taip ir liūdesys; laimingos ekstazės sekundės, ar skausmo amžinybė, ir - nueina, sunyksta amžinybėje.“

Baltus, Gimtoji žemė, 1972 spalio

Po II pasaulinio karo, 1945 m. lietuviai iš karo pabėgėlių stovyklų Vokietijoje nebeturėjo kur dėtis, nes Lietuva buvo okupuota, o laisvi jie irgi nebuvo, tad Jungtinėms Tautoms tarpininkavus ir susitarus su Belgija, apie 800 lietuvių vyrų priimti darbams anglių kasyklose. Stasė Baltus Belgijoje atsirado panašiu laiku. Ji kartu su kitais gimnazistais iš Marijampolės per Gdynę traukėsi į vakarus. Bet atsiskyrusi nuo tautiečių netrukus pasiekė Briuselį, o paskui netoli Liežo esantį Verviers miestelį, kur belgų šeimoje įsidarbino aukle. Vėliau Stasė dirbo spaustuvėje. Ji pati pasakojo, kad per aštuonerius metus nesutiko nei vieno lietuvių ir neturėjo jokių žinių apie savo šeimą Lietuvoje. Vėliau per savo anytą belgę susipažino su trimis lietuvių vienuolėmis benediktinėmis gyvenančiomis Lieže, kurios pačios buvo pradėjusios burti lietuvius ir su jais supažindino Stasę. Praėjus dešimčiai metų nuo atvykimo į Belgiją, Raudonojo kryžiaus pagalba, Stasė gavo ir pirmąjį laišką iš Lietuvos - nuo savo sesers.

Tuo metu, kai Stasė įsitraukė į lietuvių veiklą, tautiečių jau buvo kelis kartu mažiau, nei tuoj po karo, nes ieškodami geresnio gyvenimo jie išvyko į turtingesnes šalis: Ameriką, Australiją ar Vokietiją. Pasaulio lietuvių dienų leidinyje 1983 m. Stasė Baltus rašė, jog lietuvių bendruomenė Belgijoje labai susilpnėjo, „daugumas tautiečių, daugiau kaip dvidešimt metų dirbusių anglių

kasyklose, tapo pensininkai ir, deja, nemažau iš jų kenčia nuo silikozės“.

Aštuntojo dešimtmečio pradžioje, tuomet kai Lietuvoje dar buvo gilus sovietmetis, Belgijoje keli šimtai lietuvių nostalgiskai prisimindami Lietuvą būrėsi į lietuviškus būrelius, šoko lietuviškus šokius, leido lietuvišką aplinkraštį ir stengėsi vienas kitam padėti. Įvairūs šaltiniai pateikia skirtingas datas, Stasė Dominaitytė Baltus Lietuvių bendruomenės pirmininkė buvo išrinkta 1956 ar 1957 m. Lietuviai susirinkdavo švęsti vasario 16-osios, motinos dienos, Kūčių, „mėsiedo užbaigtuvėm“, Velykų.

Stasė neužmiršdavo ir dar tų, likusių sveikųjų po kelerių metų ar net poros dešimtmečių anglių kasyklose pasiligojusių, kurie jau aštuntajame dešimtmetyje dalį laiko praleisdavo ligoninėse ir sanatorijose. Išlikę aprašymai liudija kaip Stasė Baltus važinėdavo pas lietuvius išsibarsčiusius po visą Belgiją ir „grakščia šypsena derindavo nuomones ir nesutikimus, kurių beje netrūko“.

Visi Stasės ir jos vyro belgo Huberto penki vaikai su svainiais šoko jos ir Bronės Gailiūtės Spies įkurtoje tautinių šokių grupėje. Tuometiniai Olandijos lietuviai spaudoje rašė, kad Liežo jaunimas pasiekė labai aukštą lygį ir yra kviečiami pasirodyti į kaimyninius kraštus, ir šį lietuviškų šokių ansamblį neabejotinai galima vadinti geriausiu Europoje.

Tautinių šokių grupė. S. Baltus pirma iš kairės

Daug lietuvių susirinkimų vykdavo Lieže, svetimšalių kultūrinei veiklai skirtoje salėje ar šalimais esančiame moterų vienuolyne. Lieže gyveno ir kelios lietuvių vienuolės, o Mišias iš Liuvono ir vėliau Briuselio atvykdavo aukoti lietuviai kunigai Julius Danauskas, Jonas Dėdinas. Minėjimuose lietuviai klausydavo lietuvių paskaitų, bandė loterijose „įsitikinti kiek juos myli laimė“ ir net galėdavo nusipirkti lietuvių rašytojų knygų. Garsiausias lietuvis rašytojas lietuvių angliakasių laikotarpiu, pats tris mėnesius dirbęs angliakasiu, iki avarijos, kuri jam nutraukė koją – Eduardas Cinzas.

Iš kairės į dešinę: Marytė Gruzdaitė, Bronė Gailiūtė Spies, Stasė Baltus, Eduardas Cinzas

Lietuviai lankydavosi pas kaimynus Olandijoje ir Vokietijoje. „Gimtoji šalis“ rašė kaip jie švenčių pas lietuvius nuvažiuoja į Acheną, Kiolną, Boną, Diuseldorfą Vokietijoje ar Trebeką Olandijoje.

Artėjant lapkričio šventėms Stasė Baltus rašė lietuvių laikraštyje ragindama apvalyti lietuvių kapus ir juos papuošti nunešant gėlių. Nepasiturintiems ar vienišiams mirusiems lietuviams tautiečiai irgi padėdavo. Štai pietinės Valonijos lietuvių komiteto pastangomis 1966 m. buvo pastatytas antkapis mirusiam A. Vizgaičiui. Apmokėjimo kvitai liudija jog Belgijos Lietuvių bendruomenė yra

apmokėjusi už lietuvių kapavietes Belgijos kapinėse, daugiausiai aplink Liežą.

„Gimtoji šalis“, kurią pradžioje redagavo kun. Jonas Danauskas ir leido du kartus per savaitę, o vėliau rašytojas Eduardas Cinzas ir galiausiai Stasė Baltus, metams bėgant retėjo, kol galiausiai nebebuvo nei kas į ją parašo, nei kas skaito. Laikraštėlyje be švenčių aprašymų ir jų programų galime rasti ir įdomesnių nutikimų. Štai 1968 m. vasario numeris aprašo kaip grįždami iš pasitarimo Stasė Baltus, jos vyras Hubertas, Bronė Spies ir Eduardas Cinzas „apturėjo aksidentą“, kai viename Briuselio bulvare į pono Huberto vairuojamai „Titinai“ į šoną trenkėsi didžiulis Mercedesas, nubloškė ją ir apvertė ratais į viršų. Eduardas Cinzas tame aprašyme prideda, kad taksi bendrovės savininkas vadinasi Petrov,- „taigi, nesiseka mums su tais rusais: pavogė gimtinę, o dabar pradėjo autovežimius daužyti. Nors imk ir negyvenk.“

1979 m. Stasė Baltus kartu su rašytoju Eduardu Cinzu surengė lietuvišką studijų savaitę Louvain-la-Neuve universitete. Savaitėje paskaitas skaitė visas lietuvių išėivijos žvaigždynas: prof. Paulius Rabikauskas, Tomas Venclova, prof. Kęstutis Skrupskelis, Juozas Girnius, dr. Jonas Juraitis, prof. Rimvydas Šilbajoris ir kiti.

Lietuvių bendruomenė vadovaujama Stasės Baltus aktyviai veikė Rytų ir Centrinės Europos emigrantų komitete, kurioje dalyvavo vienuolikos emigrantų grupių atstovai. Belgijos lietuviai dažnai kartu su latviais ir estais primindavo Belgijai ir tarptautinėms organizacijoms apie okupuotas tris Baltijos šalis, organizuodavo politines manifestacijas, rezoliucijas ir kitokius raštus. 1968 m. Stasė Baltus kartu su Belgijos estų ir latvių bendruomenių pirmininkais parašė kreipimąsi į Junginių tautų žmogaus teisių komisijos konferenciją Teherane, kad jie pasmerktų nuolatinius žmogaus teisių piktnaudojimus bei pažeidinėjimus Baltijos šalyse, kurias kolonizavusi Sovietų Sąjunga stumia rusifikaciją ir varžo tautines iniciatyvas.

1990 m. Stasė Baltus iš dar likusių lietuvių, bet daugiausia iš belgų įmonių surinkusi, siūsdavo į Lietuvą vaistų ir pinigų, globojo sergančius vaikus. Stasė Baltus rašė prašymus Belgijoje įsikūrusioms farmacinėms kompanijoms, labdarinėms organizacijoms, parlamentarams, ligoninėms ir pavieniams gydytojams prašydama suteikti paramą Lietuvos ligoninėms. Iš Aukščiausiosios Tarybos Pirmininko, ministerijų, savivaldybių, ligoninių vadovų padėkų ir straipsnių laikraščiuose matyti, jog paramą gavo kone visa Lietuva: ne viena ligoninė Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Elektrėnu, Joniškio,

Kaišiadorių, Kupiškio, Marijampolės, Mažeikių, Pasvalio, Šalčininkų, Šilutės, Švenčionių, Trakų, Ukmergės, Vilkaviškio ligoninės, o taip pat ir Lietuvos Caritas, Lietuvos Raudonojo Kryžiaus draugija, Valkininkų sanatorija, agentūra „SOS vaikai“ ir kiti. 1990 m. Pasaulio lietuvių suvažiavime Šveicarijoje Stasė Baltus pateikė ataskaitą apie paramą Lietuvai. Tais metais buvo surinkta 15 000 Vokietijos markių ir 300 000 Belgijos frankų. 2000 m. Lietuvos prezidentas Valdas Adamkus už jos darbą Belgijos lietuvių bendruomenėje ir humanitarinės pagalbos organizavimą apdovanojo Stasę Baltus Didžiojo Lietuvos Kunigaikščio Gedimino ordinu ir Gedimino ordino medaliu.

Lietuvai atkuriant nepriklausomybę, lietuviai rengė manifestacijas prie Europos Parlamento ir prie tuometės Sovietų Sąjungos ambasados. O iškovojus laisvę, Belgijos lietuviai padėjo Lietuvos parlamentarams ir vyriausybių nariams geriau orientotis Briuselio įstaigose, įkurti atstovybę, užmegzti ryšius su vietinėmis organizacijomis. Stasė Baltus pasakojo, kad Belgijoje Valonijoje buvo sunku įtikinti remti Lietuvą nepriklausomybės kovoje, nes valonai galvoję, kad tuo gali pasinaudoti flamai, norintys atsiskirti nuo Valonijos.

2000 m. Stasė Baltus pirmininkavimą Lietuvių bendruomenei perdavė naujos

kartos lietuviams atvykusiems jau po 1990 m. nepriklausomybės atkūrimo, Lietuvai besiderant dėl stojimo į Europos Sąjungą. Beveik penkiasdešimt metų pirmininkavusi Belgijos Lietuvių bendruomenei, Stasė Dominaitytė Baltus (vėliau dokumentuose Stasia Daminaitis – Baltus) anapilin iškeliavo 2015 metų vasarą.

Straipsnis skelbtas <http://www.belglietuviai.eu/>